

KORPORATIV FAOLIYATDA HUQUQIY RISKLARNI BOSHQARISH VA KOMPLAENS TIZIMIDA YURIDIK XIZMATNING INSTITUTSIONAL O‘RNI**Tog‘aymurodova Zaynab Bekzod qizi***Toshkent davlat transport universiteti talabasi.***Imomov Bahriddin Panjiyevich***Ilmiy rahbar: Toshkent davlat transport universiteti,**Xalqaro ommaviy huquq kafedrası katta o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *Mazkur ilmiy maqolada korporativ faoliyatda huquqiy risklarni aniqlash, baholash va boshqarishning nazariy-huquqiy hamda institutsional asoslari keng qamrovda tahlil qilinadi. Komplaens tizimining shakllanishi, uning tarkibiy elementlari va samaradorligini ta‘minlovchi omillar yoritiladi. Shuningdek, yuridik xizmatning korporativ boshqaruv tizimidagi transformatsiyasi, uning strategik va preventiv funksiyalari chuqur ilmiy yondashuv asosida asoslab beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Huquqiy risk, huquqiy risklarni boshqarish, komplaens, komplaens tizimi, yuridik xizmat, korporativ boshqaruv, risk-menejment, institutsional rivojlanish, normativ-huquqiy muhit, ichki nazorat, audit, preventiv nazorat, huquqiy monitoring, strategik boshqaruv, korporativ etik madaniyat, due diligence, shartnomaviy risklar, reputatsion risk, operatsion risk, regulyativ talablar, huquqiy xavfsizlik, huquqiy ekspertiza, compliance culture, legal tech, raqamli transformatsiya, ichki siyosatlar, manfaatlar to‘qnashuvi, korrupsiyaga qarshi siyosat.*

Аннотация: *В данной статье представлен комплексный анализ теоретических и институциональных основ управления правовыми рисками в корпоративной деятельности. Рассматриваются структура и механизмы функционирования системы комплаенса, а также трансформация юридической службы и её стратегическая роль в корпоративном управлении.*

Ключевые слова: *Правовой риск, управление правовыми рисками, комплаенс, система комплаенса, юридическая служба, корпоративное управление, риск-менеджмент, институциональное развитие, нормативно-правовая среда, внутренний контроль, аудит, превентивный контроль, правовой мониторинг, стратегическое управление, корпоративная этика, due diligence, договорные риски, репутационные риски, операционные риски, регуляторные требования, правовая безопасность, юридическая экспертиза, комплаенс-культура, цифровая трансформация, внутренние политики, конфликт интересов, антикоррупционная политика.*

Annotation: *This article provides a comprehensive theoretical and institutional analysis of legal risk management in corporate activities. It examines the formation and structure of compliance systems and highlights key factors ensuring their effectiveness. Special attention is given to the transformation of legal services within corporate governance, emphasizing their strategic and preventive roles.*

Keywords: *Legal risk, legal risk management, compliance, compliance system, legal service, corporate governance, risk management, institutional development, regulatory environment, internal control, audit, preventive control, legal monitoring, strategic management, corporate ethics, due diligence, contractual risks, reputational risk, operational risk, regulatory requirements, legal security, legal expertise, compliance culture, legal tech, digital transformation, internal policies, conflict of interest, anti-corruption policy.*

Zamonaviy iqtisodiy munosabatlarning murakkablashuvi va globallashuv jarayonlarining jadallashuvi korporativ subyektlar faoliyatida huquqiy risklar spektrining kengayishiga olib kelmoqda. Xususan, transmilliy biznes operatsiyalari, ko‘p qatlamli normativ-huquqiy tartibotlar, shuningdek, xalqaro standartlarning joriy etilishi korporativ boshqaruv tizimlarida yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, huquqiy risklarni tizimli boshqarish hamda komplaens tizimini samarali tashkil etish korporativ barqarorlikning muhim sharti sifatida namoyon bo‘ladi. Bu jarayonda yuridik xizmatning institutsional roli keskin ortib, u an‘anaviy maslahat beruvchi funksiyadan strategik boshqaruv elementiga transformatsiyalanmoqda.

Huquqiy risk tushunchasi va uning nazariy asoslari. Huquqiy risk – bu xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyatida amaldagi qonunchilik talablariga rioya qilinmasligi natijasida yuzaga keladigan salbiy oqibatlar ehtimoli sifatida talqin etiladi. Ushbu tushuncha risk nazariyasining umumiy kategoriyalariga asoslanib, ehtimollik va zarar mezonlari orqali aniqlanadi. Huquqiy risklar quyidagi xususiyatlarga ega: noaniqlik va ehtimollik elementining mavjudligi, normativ-huquqiy muhitga bog‘liqlik, moliyaviy va reputatsion oqibatlarga ega bo‘lishi. Huquqiy risklarning manbalari sifatida quyidagilar e‘tirof etiladi: qonunchilikdagi o‘zgarishlar, huquqni qo‘llash amaliyotidagi tafovutlar, shartnomaviy majburiyatlarning buzilishi, ichki nazorat tizimlarining yetarli emasligi. Huquqiy risklarni boshqarish tizimining konseptual modeli. Huquqiy risklarni boshqarish tizimi kompleks va uzluksiz jarayon bo‘lib, quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: Identifikatsiya bosqichi. Bu bosqichda kompaniya faoliyatidagi barcha potensial huquqiy xavflar aniqlanadi. Yuridik xizmat bu jarayonda asosiy subyekt sifatida ishtirok etadi. Tahlil va baholash bosqichi Risklar ehtimollik darajasi va ularning oqibatlari asosida baholanadi. Bu jarayonda matritsali va kvantitativ usullar qo‘llaniladi. Risklarni kamaytirish (mitigatsiya) quyidagi vositalar orqali amalga oshiriladi:

ichki reglamentlarni ishlab chiqish, shartnomaviy himoya mexanizmlari, sug‘urta instrumentlari, xodimlarni o‘qitish.

Monitoring va qayta baholash. Doimiy monitoring risklarni nazorat ostida ushlab turish imkonini beradi. Komplaens tizimining mohiyati va institutsional ahamiyati Komplaens tizimi – bu tashkilot faoliyatining qonunchilik, ichki siyosatlar va etik normalarga muvofiqligini ta‘minlashga qaratilgan institutsional mexanizm hisoblanadi. Komplaens tizimining asosiy elementlari: normativ hujjatlar (kodekslar, siyosatlar), tashkiliy tuzilma (komplaens bo‘limi), nazorat mexanizmlariz, axborot va hisobot tizimlari. Komplaens tizimi quyidagi funksiyalarni bajaradi: huquqbuzarliklarning oldini olish, reputatsion xavflarni kamaytirish, investorlar ishonchini oshirish. Yuridik xizmatning institutsional o‘rni va evolyutsiyasi. Yuridik xizmatning institutsional rivojlanishi uch bosqichda ko‘rib chiqiladi: An’anaviy model. Asosan sud ishlari va huquqiy maslahatlar bilan cheklangan. Funksional kengayish bosqichi Shartnomaviy ishlar, ichki hujjatlar ishlab chiqish va risklarni baholash funksiyalari qo‘shiladi. Strategik integratsiya bosqichi Yuridik xizmat boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoniga integratsiyalashadi.

Bugungi kunda yuridik xizmat quyidagi funksiyalarni bajaradi: huquqiy risklarni prognozlash, komplaens tizimini qo‘llab-quvvatlash, normativ monitoring, preventiv nazorat. Preventiv huquqiy mexanizmlar va ularning samaradorligi. Preventiv yondashuv huquqiy risklarni yuzaga kelishidan oldin bartaraf etishga qaratilgan. Asosiy vositalar: due diligence, huquqiy audit, kontraktual ekspertiza, trening va konsultatsiyalar. Preventiv mexanizmlar korporativ xavfsizlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Korporativ etik madaniyat va komplaens samaradorligi. Korporativ etik madaniyat komplaens tizimining “yumshoq infratuzilmasi” sifatida qaraladi. U quyidagilarni o‘z ichiga oladi: halollik prinsipi, oshkoralik, javobgarlik. Etik madaniyat yuqori bo‘lgan tashkilotlarda huquqiy risklar darajasi sezilarli darajada past bo‘ladi. Raqamlashtirish va zamonaviy texnologiyalar ta‘siri. Legal tech vositalari yuridik xizmat faoliyatini optimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda: avtomatlashtirilgan hujjat aylanishi, AI asosida huquqiy tahlil, komplaens monitoring platformalari. Bu texnologiyalar inson omili bilan bog‘liq xatoliklarni kamaytiradi.

Xalqaro tajriba va komparativ yondashuv. Xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda komplaens tizimi korporativ boshqaruvning ajralmas qismiga aylangan. Xususan: qat’iy regulyativ talablar, mustaqil komplaens bo‘limlari, kuchli ichki nazorat tizimlari. Mazkur tajribalarni milliy amaliyotga moslashtirish muhimdir. Amaliy muammolar va rivojlanish istiqbollari. Asosiy muammolar: komplaens tizimining formal xarakteri, yuridik xizmatning yetarli vakolatga ega emasligi, malakali kadrlar yetishmasligi.

Rivojlanish istiqbollari: institutsional islohotlar, raqamli transformatsiya, xalqaro standartlarni joriy etish

Xulosa

Korporativ faoliyatda huquqiy risklarni samarali boshqarish va komplaens tizimini rivojlantirish zamonaviy boshqaruvning muhim komponenti hisoblanadi. Yuridik xizmat ushbu jarayonda markaziy o‘rin egallab, strategik va preventiv funksiyalarni amalga oshiradi. Natijada, yuridik xizmatni institutsional jihatdan mustahkamlash, uning rolini kengaytirish va komplaens tizimi bilan integratsiya qilish korporativ barqarorlikni ta‘minlashning asosiy sharti sifatida namoyon bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABYOTLAR

1. Korporativ boshqaruv va komplaensga oid uslubiy qo‘llanmalar. – Toshkent, 2022.
2. Compliance Management Systems – Requirements with Guidance for Use. – Geneva, 2021.
3. Business Principles for Countering Bribery. – 2021 (yangilangan nashr).
4. Global Compliance & Risk Management Survey. – 2022.
5. Compliance Risk Management: Benchmark Survey. – 2021.
6. Corporate Governance and Risk Management Developments. – 2020.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahrir). – Toshkent, 2021.